

ХУЛОСАИ НИҲОИИ
шурои диссертационии 6D.KOA-021-и назди
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илм

Парвандаи аттестатсионии №_____
Қарори шурои диссертационӣ аз 06-уми апрели соли 2023, №45

Барои сазовор донистани Худоёрова Нигина Зардовна, шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон ба дараҷаи илмии номзади илми филология.

Диссертасияи Худоёрова Нигина Зардовна дар мавзуи «Фразеологияи забони насири Ӯрун Кӯҳзод» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ дар ҷаласаи шурои диссертационии 6D.KOA-021-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025, шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17; фармоши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 01-уми июли соли 2022, таҳти №210/шд) рӯзи 12-уми январи соли 2023, суратмаҷлиси №32 барои ҳимоя қабул гардидааст.

Довталаби дараҷаи илмӣ Худоёрова Нигина Зардовна 09-уми сентябри соли 1978 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таваллуд шудааст. Соли 2000 факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи миллии Тоҷикистонро аз рӯйи ихтисоси забон ва адабиёти тоҷик ва соли 2003 шӯъбаи рӯзонаи аспирантураи Донишгоҳи миллии Тоҷикистонро ҳатм кардааст. Аз моҳи январи соли 2004 то декабри соли 2018 дар вазифаи ассистенти кафедраи забони адабии муосири тоҷикӣ фаъолият карда, аз моҳи январи соли 2019 то инҷониб дар вазифаи муаллими қалони ҳамин кафедра кор карда истодааст. Аз соли 2011 то соли 2022 дар вазифаи раиси бахши кор бо дуҳтарон ва бонувони факултети филология кор кардааст.

Диссертасия дар кафедраи забони адабии муосири тоҷикии ДМТ иҷро шудааст.

Роҳбари илмӣ: **Ҳомид Мачидов** – доктори илми филология, профессор.

Мушовири илмӣ: Мирзоева Моҳира Мадиброҳимовна – доктори илми филология, профессори кафедраи услубшиносӣ ва таҳрири адабии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.

Муқарризони расмӣ: **Шафоатов Азал Нусратович** – доктори илми филология, мудири кафедраи забонҳои Донишкадаи тарбияи ҷисмонии Тоҷикистон ба номи Саймумин Раҳимов; **Абдусамадзода Эраҷ Абдусамад** – номзади илми филология, дотсенти кафедраи забоншиносӣ ва таърихи забони Донишгоҳи давлатии Қӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ.

Муассисаи пешбар – Донишгоҳи байналмилалии забонҳои ҳориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улугзода дар тақризи мусбати худ, ки аз ҷониби мудири кафедраи забони тоҷикии донишгоҳи мазкур, номзади илми

филология, дотсент Усмонова Мунаввара, ташхисгар, номзади илми филология, дотсенти кафедраи мазкур Насруллоев М.Н., котиби илмии ҷаласа Ҳолов Ф.К. ва имзою муҳри ректори муассиса, доктори илми филология, профессор Гулназарзода Ж.Б. пешниҳод шудааст, қайд менамояд, ки диссертатсияи номзадии Ҳудоёрова Нигина Зардова дар мавзуи «Фразеологияи забони насири Ӯрун Кӯҳзод» ба талаботи бандҳои 31-37-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувоғиқ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯи иҳтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ мебошад.

Муқарризон ва муассисаи пешбар бо назардошти муқаррароти бандҳои 67-70 ва 74-75-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, интиҳоб ва таъин гардидаанд. Интиҳоби муқарризона расмӣ ва муассисаи пешбар ба он асоснок мегардад, ки онҳо мутахассисони бевоситаи соҳаи забоншиносӣ буда, дар корҳои илмию таҳқиқотӣ фаъолона иштирок менамоянд ва дар ин самт асару мақолаҳои зиёде таълиф кардаанд, ки мазмуну муҳтавои онҳо ба мавзуи диссертатсияи мазкур иртибот дорад.

Довталаби дараҷаи илмӣ доир ба мавзуи диссертатсия 22 мақолаи илмӣ ба нашр расонидааст, ки аз ин номгӯй 8 мақола дар мачаллаҳои тақризшавандай Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба чоп расидаанд. Маводи интишоргардида нуктаҳои асосӣ, натиҷаҳо ва мазмуни диссертатсияро инъикос намуда, саҳми шаҳсии муаллифро сабит менамоянд.

I. Таълифоти муаллиф дар мачаллаҳои илмии тақризшавандай Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон:

- [1-М] Ҳудоёрова, Н. Накши воҳидҳои фразеологӣ дар тасвири образноки нависанда /Н. Ҳудоёрова //Паёми ДМТ. – 4/1 (80). – Душанбе: Сино, 2012. – С. 60-63.
- [2-М] Ҳудоёрова, Н. Муродифоти фразеологӣ дар насири Ӯ. Кӯҳзод /Н. Ҳудоёрова //Паёми ДМТ. – 4/3 (88). – Душанбе: Сино, 2012. – С. 45-42.
- [3-М] Ҳудоёрова, Н. Баъзе хусусиятҳои маъноии воҳидҳои фразеологии забони насири Ӯрун Кӯҳзод /Н. Ҳудоёрова //Паёми ДМТ. – № 4/5 (94). – Душанбе: Сино, 2012. – С. 51-53.
- [4-М] Ҳудоёрова, Н. Мавқеи воҳидҳои фразеологӣ дар насири Ӯ. Кӯҳзод /Н. Ҳудоёрова //Паёми ДОТ. – №4 (47). – Душанбе: Сино, 2012. – С. 126-129.
- [5-М] Ҳудоёрова, Н. Гунаҳои фразеологӣ ва аҳаммияти он дар оғарниши образҳои тоза (дар мисоли асарҳои Ӯрун Кӯҳзод) /Н. Ҳудоёрова //Паёми ДДЗТ. – №4 (44). – Душанбе, 2021. – С. 79-84.

[6-М] Худоёрова, Н. Баъзе вижагиҳои корбости чумлаҳои фразеологӣ дар асарҳои Ӯрун Кӯҳзод /Н. Худоёрова // Паёми ДМТ. – №2. – Душанбе, 2022. – С. 126-129.

[7-М] Худоёрова, Н. Ибораҳои фразеологӣ дар асарҳои Ӯрун Кӯҳзод /Н. Худоёрова // Паёми ДДЗТ. – №2. – Душанбе, 2022. – С. 68-74.

[8-М] Худоёрова, Н. Воҳидҳои фразеологии сермаъно дар насири Ӯрун Кӯҳзод /Н. Худоёрова // Суҳаншиносӣ. – №1. – Душанбе, 2022. – С. 67-73.

II. Маколаҳои муаллиф дар маҷмуаҳо ва нашрияҳои дигари илмӣ:

[10-М] Худоёрова, Н. Аломатҳои фарқунандай воҳидҳои фразеологӣ /Н. Худоёрова // Олимони ҷавон. Маҷмуи маколаҳо. – Душанбе, 2001. – С. 41-43.

[11-М] Худоёрова, Н. Фарқи синонимияи фразеологӣ аз зарбулмасалу мақолҳо /Н. Худоёрова // Олимони ҷавон. Маҷмуи маколаҳо. – Душанбе, 2002. – С. 34-38.

[12-М] Худоёрова, Н. Вариантҳои фразеологӣ дар насири Ӯ. Кӯҳзод /Н. Худоёрова // Олимони ҷавон. Маҷмуи маколаҳо. – Душанбе, 2003. – С. 61-66.

[13-М] Худоёрова, Н. Оид ба фарқи воҳидҳои фразеологии ҳаммаъно аз вариантаҳои онҳо // Олимони ҷавон. Маҷмуи маколаҳо. – Душанбе, 2003. – С. 109-112.

[14-М] Худоёрова, Н. Ҳусусиятҳои услубии насири Ӯ. Кӯҳзод /Н. Худоёрова // Олимони ҷавон. Маҷмуи маколаҳо. – Душанбе, 2004. – С. 71-77.

[15-М] Худоёрова, Н. Муродифоти фразеологӣ дар насири Ӯ. Кӯҳзод /Н. Худоёрова // Забон – ҳастии миллат. Маҷмуи маколаҳо. – Душанбе, 2013. – С. 152-156.

[16-М] Худоёрова, Н. Чумлаҳои фразеологии забони асарҳои Ӯрун Кӯҳзод /Н. Худоёрова // Маводи конференсияи дуюми ҷумхуриявии илмӣ-назариявии олимон ва муҳаққикони ҷавони ДМТ баҳшида ба «25-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон». – Душанбе, 2016. – С. 73-76.

[17-М] Худоёрова, Н. Мавқеи антонимҳои фразеологӣ дар забони асарҳои Ӯрун Кӯҳзод /Н. Худоёрова // Масъалаҳои мубрами забони адабии тоҷик. – Душанбе: Пойтаҳт, 2017. – С. 161-164.

[18-М] Худоёрова, Н. Корбурди воҳидҳои фразеологии феълӣ дар насири Ӯрун Кӯҳзод /Н. Худоёрова // Забон – ҳастии миллат. Маводи конференсияи ҷумхуриявии илмӣ-назариявӣ «Масъалаҳои сарфи забони тоҷикӣ ва усули таълими онҳо», 15 феврали соли 2019). – Душанбе, 2019. – С. 168-172.

[19-М] Худоёрова, Н. Ҳусусиятҳои услубии воҳидҳои фразеологӣ насири Ӯрун Кӯҳзод /Н. Худоёрова // Забон – ҳастии миллат. Маводи конференсияи ҷумхуриявии илмӣ-назариявӣ «Масъалаҳои мубрами услубшиносии забони тоҷикӣ», 18.02.2020. – Душанбе, 2020. – С. 169-176.

[20-М] Худоёрова, Н. Корбурди истилоҳоти соҳаи ҳуҷҷатшиносӣ дар осори Ӯрун Кӯҳзод /Н. Худоёрова // Забон – ҳастии миллат. Маводи конференсияи ҷумхуриявии илмӣ-назариявии «Масъалаҳои лингвистии ҳуҷҷатнигории мусосири тоҷик», 19.02.2021. – Душанбе, 2021. – С. 156-161.

[21-М] Худоёрова, Н. Воҳидҳои фразеологии сермаъно дар насири Урун Кӯҳзод /Н. Худоёрова // Забон – ҳастии миллат. Маҷмуи мақолаҳо бахшида ба 30-юмин солгарди Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе, 2021. – С. 136-141.

[22-М] Худоёрова, Н. Вижагиҳои маънои калимаҳои иқтибосии туркиву муғулӣ дар романи «Ҳайҷо»-и Урун Кӯҳзод /Н. Худоёрова // Забон – ҳастии миллат. Маҷмуи мақолаҳои конференсияи байналмиллалии «Рушди забони адабии тоҷик дар замони истиқлол: Мушкилот ва дурнамо», 15.06.2022. – Қисми 2. – Душанбе, 2022. – С. 145-149.

Ба автореферати диссертатсия аз муҳаққиқони зерин тақризҳо ба шуори диссертационӣ ворид шудаанд:

1. Тақризи доктори илми филология, мудири кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино Низомова Санавбар мусбат буда, чунин эродҳо пешниҳод шудаанд:

– баъзе ғалатҳои имлой ва техникӣ ба матни автореферати диссертатсия роҳ ёфтаанд, ки ислоҳ меҳоҳанд.

– дар диссертатсия фразеологизмҳои балогардонат **шавам, садқаат шавам** ба гуруҳи ҷумлаҳои фразеологии яктаркиба шомил гардидаанд, ки таркибҳои феълӣ мебошанд.

2. Дар тақризи номзади илми филология, муаллими калони кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи славянини Россия ва Тоҷикистон Амлоев Аминҷон дастовардҳои довталаб ва аҳаммияти назарию амалии таҳқиқ таъқид гардида, ба автореферат се эрод гирифта шудааст:

– ба андешаи мо, дар автореферати диссертатсия баъзан тақрори фикру андешаҳо ба мушоҳида мерасад.

– дар автореферати диссертатсия баъзан ғалатҳои имлой ва услубӣ (саҳифаҳои 3, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13) ба ҷашм мерасанд, ки рафъи онҳо ҳусни корро меафзояд.

– дар рақамгузорӣ асрҳо бо рақамҳои римӣ ифода мейбанд. Аммо дар автореферати диссертатсия (саҳифаҳои 6, 7) ин қоида риоя нашудааст.

3. Тақризи номзади илми филология, дотсенти кафедраи назария ва амалияи забоншиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ Раҳмонов Бахтиёр мусбат буда, чунин эродҳо манзур шудаанд:

– беташдид навиштани калимаҳое, ки ҳарфи охири онҳо таъриҳан мушаддад аст ва ҳангоми изофат гирифтан ё калимасозӣ барқарор мегардад, мисли «хоса» (саҳ. 3), «хоси адабиётшиносӣ» (саҳ. 5...) ва ғ., ки ба талаботи имлои мусир мувофиқат намекунад.

– иштибоҳоти услубӣ дар мисоли истифодаи вожаи «парастиш», «фразеология» дар саҳифаҳои 3, 4 ва ғайра.

Муқарризон дар баробари муайян кардани баъзе эроду нуқсонҳои диссертатсия ва автореферати он аҳаммияти ҷанбаҳои назариявию амалӣ ва

навоварии кор, инчунин дастовардҳои илмии муаллифи диссертатсияро таъкид карда, онро барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ сазовор донистанд.

Шурои диссертационӣ қайд менамояд, ки довталаби дараҷаи илмӣ дар асоси иҷро кардани таҳқиқи илмӣ чунин масъалаҳоро ҳаллу фасл намудааст:

– унвонҷӯ тавъам бо иҷро кардани таҳқиқоти илмӣ бо истифода аз назарияҳо ва равишҳои илмӣ-таҳқиқотии маъмул ба омузиши фразеологияи насири Ӯ Кӯҳзод, хусусиятҳои маъноиу сохторӣ ва услубии онҳо машғул шуда, бо мушаххас намудани ҷанбаҳо ва хусусиятҳои услубии воҳидҳои фразеологӣ ва категорияҳои маъноии онҳо кори илмии аз нигоҳи забоншиносӣ арзишмандро ба анҷом расонидааст;

– пажуҳиши воҳидҳои фразеологӣ, хусусиятҳои услубӣ ва таносубан ба ҷанбаҳои услубӣ мукаррар намудани дараҷаи муассирии онҳо дар мундариҷаи матнҳои осори Ӯ. Кӯҳзод, инчунин, таҳқиқи вижагиҳои гуруҳҳо ва категорияҳои маъноии ин қабил ифодаҳои рехтаю устувори забон ба таҳлилу бозкушоии як қатор муаммоҳои дар ин соҳа мавҷудбуда замина фароҳам намудаанд;

– хусусиятҳои услубии воҳидҳои фразеологӣ ва нақши онҳо дар ҷаззобияту муассирии мундариҷаи матнҳои осори нависанда дар асоси маводи амалий нишон дода шудаанд. Ин равиши таҳқиқи паҳлӯҳои муҳимми ҷанбаи услубию семантикий фразеологизмҳо, таносуби корбасти онҳо дар тасвири лаҳзау манзараҳо ва нутқи қаҳрамонҳои асарро ҳамаҷониба ошкор мекунад;

– фразеологизмҳо ҳамчун воҳидҳои рехтаю устувор, тафовути онҳо аз дигар гуруҳи воҳидҳои забон ва тобишҳою зарфиятҳои услубии ин қабил воҳидҳои рехтаю устувор дар насири нависанда дар асоси маводи ҷамъоваришуда мушаххас карда шудаанд. Маводи доир ба фразеологизмҳо ҷамъоваришуда фарогири хусусиятҳои сохториу маънӣ ва маҳсусиятҳои истеъмолию услубии онҳо дар насири нависанда мебошанд. Омузиши онҳо имкон дод, ки хусусиятҳои услубии воҳидҳои фразеологӣ ва вижагиҳои корбасти онҳо муайян карда шаванд;

– гунанокиу синонимия ва антонимияи воҳидҳои фразеологӣ ва вижагиҳои услубию истеъмолии корбасти онҳо дар матни осори нависанда, таносубан бо доираи истеъмолашон баррасӣ карда шудаанд. Дар ин росто хусусиятҳои гуногуни услубии онҳо дар доираи категорияҳои маъноии зикршуда таҳқиқу муайян карда шудаанд.

Асосҳои назариявии таҳқиқро пажуҳишҳои илмиву назариявии муҳаққиқону забоншиносони дохиливу хориҷӣ ба монанди Н. М. Шанский, Н. Маъсумӣ, И. Ҳасанов, Р. Рафғоров, Ҳ. Мачидов, Б. Камолиддинов, М. М. Мирзоева, Н. С. Саидов, Б. Шодиев ва ҷанде дигарон ташкил медиҳад.

Асосҳои методологии таҳқиқро методҳои умуминазариявӣ ташкил медиҳанд. Ба таҳқиқоти илмии забоншиносии муосир такя намуда, дар рисола

аз методҳои маъмулии таҳқиқоти илми забоншиносӣ – усулҳои синхронӣ, таҳлили контекстии матни бадей, таҳлили семантикии воҳидҳои фразеологӣ, инчунин усулҳои тавсифӣ-таҳлилӣ, муқоисавӣ-таъриҳӣ, таҳлили концептуалии матни бадей ва усули оморӣ истифода шудаанд.

Аҳаммияти натиҷаҳои бадастовардаи довталаб барои дарёфти дараҷаи илмӣ дар амалия чунин тасдиқ карда мешавад, ки натиҷаҳои илмии таҳқиқ метавонад дар такмил додани назарияи фразеологияи забони имрӯзai тоҷикӣ хизмат намоянд. Ҳамчунин, таҳлилҳои фаровони анҷомдашуда ба дарки бештару дурусттар ва аз лиҳози услубӣ дар омӯзишу таҳқиқи ҷанбаҳои услубии воҳидҳои фразеологӣ дар насли нависанда, вижагиҳои корбаст ва доираи мавҷудияти гунаҳои фразеологизмҳо аҳаммияти муҳим дорад. Ҳамчунин, аҳаммияти амалии таҳқиқ аз омӯзиш ва таҳлили минбаъдаи масъалаҳои марбурт ба услубиёти воҳидҳои фразеологӣ, дараҷаи корбости гунаҳои онҳо, накши фразеологизмҳо дар ташаккули мундариҷаи услубии осори нависанда, таълими пахлуҳои гуногуни фразеологияи забони тоҷикӣ дар муассисаҳои таълимии миёна ва олий, таълими худи забони тоҷикӣ ба ҳавасмандони забони тоҷикӣ [ғайритоҷикон], масъалаҳои омӯзиш, таҳқиқу таълими услубшиносӣ ва таҳрири адабӣ иборат мебошад. Натиҷагириҳо аз таҳқиқоти мазкур дар таҳия ва такмили барномаҳои таълимии қисмати фразеология ва мураттаб намудани фарҳангӣ луғатҳои фразеологӣ замина шуда метавонад.

Баррасии эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ нишон доданд, ки дар таҳқиқи диссертационӣ аз консепсияҳои илмӣ ва назарияи забоншиносони ватанию ҳориҷӣ истифода шудаанд. Дар маҷмуъ, дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ аз дақиқияти маълумот, мутобиқат намудани ҳаҷми маводи таҳқиқ, коркарди натиҷаҳои таҳқиқ, ҳаҷми интишорот ва интиҳоби методҳои таҳқиқ бармеояд. Ҳулоса ва тавсияҳо дар асоси таҳлили илмии натиҷаҳои таҳқиқи назарӣ пешниҳод гардидаанд.

Саҳми шаҳсии довталаби дарёфти дараҷаи илмиро дараҷаи дарки масъалаҳои дар диссертатсия баррасишуда, натиҷаҳо ва хулосаҳои асосии кор, муқаррароти ба ҳимоя пешниҳодшуда ва мустақил ифода шудани нуқтаи назари ўнисбат ба мавзуи таҳқиқ таъкид мекунанд. Тарҳ, баррасӣ ва коркарду таҳлили мавзуи диссертационӣ маҳсули фаъолияти беш аз 20 солаи муаллиф мебошад. Саҳми фардии муаллиф дар ҷамъоварӣ, таҳқиқи маводи фаровони илмӣ роҷеъ ба фразеологияи забони насли Ӯрун Қӯҳзод баръало маълум мегардад.

Муаллиф дар таҳияи равиши илмии баррасии масъалаҳо, пешниҳоди усулҳо, таҳқиқи ҷанбаҳои соҳтории фразеологизмҳо, услубиёти ҷанбаҳои услубии онҳо алоқамандона бо гунанокии ин гуна воҳидҳои рехтаю устувори забон, таҳлилу натиҷагириҳо ва баровардани хулосаҳои дурустӣ илмӣ,

пешниҳоди маълумот ва фароҳам соҳтани замина барои таҳқиқоти минбаъда, интихоби мавод ва интишори натиҷаҳои таҳқиқ фаъолона иштирок намудааст.

Дар ҷаласаи шурои диссертационии 6D.KOA-021-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон аз 06 апрели соли 2023 дар бораи сазовор донистани Ҳудоёрова Нигина Зардовна ба дараҷаи илмии номзади илми филология қарор қабул карда шуд.

Ҳангоми овоздиҳии пинҳонӣ дар шурои диссертационӣ 14 нафар, аз ҷумла 5 нафар докторони илм аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ иштирок доштанд.

Дар овоздиҳӣ 14 нафар иштирок намуданд. Аз 15 нафар аъзои ба ҳайати шурои диссертационӣ шомилбуда овоз доданд: тарафдор – 14 нафар, муқобил – нест, бетараф – нест, бюллетенҳои беэътибор – нест.

Раиси шурои диссертационӣ,
доктори илми филология, профессор

Дильмуз – Ҳочаев Д.

Котиби илмии шурои диссертационӣ,
доктори илми филология, профессор

М. Чураева – Чураева М.

06-уми апрели соли 2023